

- <sup>55</sup> *Ibidem*, p. 202.  
<sup>56</sup> *Ibidem*, p. 220.  
<sup>57</sup> *Ibidem*, p. 206.  
<sup>58</sup> *Ibidem*, p. 220.  
<sup>59</sup> *Ibidem*, p. 212.  
<sup>60</sup> *Ibidem*, p. 212.  
<sup>61</sup> *Ibidem*, p. 212.  
<sup>62</sup> *Ibidem*, p. 215.  
<sup>63</sup> *Ibidem*, p. 215.  
<sup>64</sup> *Ibidem*, p. 220.

## SOME ASPECTS OF THE MONETARY CIRCULATION IN DOBRUDJA BETWEEN THE 15<sup>th</sup> AND THE 17<sup>th</sup> CENTURIES

### ABSTRACT

The authors present 242 Polish, Lithuanian, Prussian and Swedish pieces, discovered by chance and penetrated on the Baltic Sea — Black Sea — Constantinopol comercial axis.

After a short survey of the marks and escutcheons on the coins, the author presents — by the help of statistic methods — different aspects of these emissions penetration on the territory of Dobrudja.

Starting by being a very weak penetration, it becomes very important in the last two decades of the 16<sup>th</sup> cent. and the second and third decades of the 17<sup>th</sup> cent., to become then very weak and symbolic.

According to the statistic methods we discovered two tops of the graphic monetary penetration; the years 1597 and 1623.

We explain the penetration of these emissions by the economic and political connections of Poland with the Ottoman Empire. From a topographical point of view, the discoveries are particularly spread on the Danube bank, few of them along the coast and sporadically inside the province.

### EXPLANATION OF THE FIGURES

- Fig. 1. Grafic monetary penetration in Dobrudja: coins/year/reign.  
 Fig. 2. Grafic monetary penetration in Dobrudja: groschens/year/reign.  
 Fig. 3. Map of Dobrudja with the coins discovered between 15<sup>th</sup> and 18<sup>th</sup> centuries.  
 Fig. 4. Coins: 15<sup>th</sup> — 18<sup>th</sup> centuries.  
 Fig. 5. Coins: 15<sup>th</sup> — 18<sup>th</sup> centuries.

## „FIRFIRICII” LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XIX-LEA ÎN ROMÂNIA

RADU OCHEȘEANU

Cu excepția concordanței între diferitele denumiri date în documentele de epocă banilor în circulație pe piața principatelor române și monedele reale<sup>1</sup>, problemele ridicate de istoria noastră monetară din anii '30—'60 ai veacului trecut și-au aflat demult rezolvarea în studiile lui C. I. Băicoianu<sup>2</sup>, G. Zane<sup>3</sup> și Costin C. Kirîțescu<sup>4</sup>. Totuși orice nou document, descoperit și adus prin publicare în atenția cercetătorilor interesați, vine să completeze cu noi trăsături tabloul convulsiilor înregistrate de piața monetară a principatelor datorită lipsei unei monede naționale<sup>5</sup>.

Cu atât mai surprinzător, în acest stadiu al cercetării, devine faptul că într-o recentă lucrare intitulată sugestiv *Un document inedit din 24 iulie 1844 cu privire la specula firfiricului din Țara Românească*<sup>6</sup> firfiricul, această monedă mărunță cotatea îndeobște la treisprezece parale și o lăscăie, este socotită de editorul documentului ca fiind o „monedă turcească divizionară, procurată cu dificultate din pricina contrabandei și speculei, (ce) a circulat pînă la reforma monetară din 1867, cu deosebită popularitate”<sup>7</sup>. Ori, care era situația reală a compoziției numerarului de mică valoare în România anulului 1867? În parte, sîntem lămuriți de *Publicațiunea d-lui ministru de finanțe pentru fixarea cursului monedelor străine de bilon și de aramă numite firfirici și gologani*<sup>8</sup>. Pe piața românească se găseau în circulație, la acea dată, firfirici valorînd 23, 22 și 13 parale, precum și gologani de 3, 2 și 1 para. Deci, ca o primă constatare, firfiricii erau monede mărunte de bilon, iar la 1867, în România se găseau pe piața monetară trei nominale diferite, cel de 13 parale fiind, desigur, același cu cel speculat în 1844.

Asupra obirșiei neotomane a firfiricilor, între care desigur și cel cotate în anii '40—'60 între 13 și 15 parale, ne asigură un călător francez prin Principate, pe nume Thibault — Lefebvre, care, pe la mijlocul anilor '50 ai veacului trecut, nota că „les saraffs ou changeurs gardent la piastre et le para dans leur médaillers, plutôt comme objets de curiosité que d'échange”<sup>9</sup>. Deci firfiricii acelor ani, atât de folosiți la micile cumpărături zilnice, nu sînt monede turcești din categoria paralelor, deoarece „les pièces turques sont plus rares”<sup>10</sup>. Însă, originea firfiricilor ne este clar lămurită de un decret semnat de ministrul de finanțe al domnitorului Alexandru Ioan I, I. Strat, din februarie 1865, jurnal 6026<sup>11</sup>, unde găsim consemnate o firfirică de 6 creițari, valorînd 0,22 lei vechi, firfirica de 5 creițari, echivalată cu 0,23 lei — aceasta din urmă avînd

un conținut de argint mai mare decât piesa de 6 creițari emisă de revoluționarii maghiari la 1849<sup>12</sup>, precum și vechea noastră cunoștință, cotată acum la numai 0,13 lei, firfirica de 3 creițari.

În concluzie moneda la care se referea documentul din 24 iulie 1844 poate fi numai piesa austriacă din bilon de 3 kreutzer. Dealtfel, încă de la sfârșitul anilor '30 visteria Țării Românești, îngrijorată de prezența masivă în țară a monedelor divizionare otomane din categoria paralelor, care erau emise de Mahmud II cu un conținut tot mai scăzut de argint<sup>13</sup> și care pătrunde fraudulos în Țara Românească, dispunea interzicerea intrării lor în principat<sup>14</sup>. Totuși, în 1845, se mai făcea legal un import masiv de parale turcești, demonetizate după reforma monedei otomane din 1844<sup>15</sup>, prin bancherul Hilel Manoachi, dar monedele cu nominalul în parale otomane erau, pe piața valahă, echivalente cu paralele de cont ale Țării Românești<sup>16</sup>. Deci, în acest caz, nu este vorba de import de firfirici originari din imperiul tricontinental, paralele turcești pierzindu-și automat din valoarea lor pe piața nord-dunăreană, întrucât aici, numărul de parale cuprins într-un leu de calcul era mai mare de 40 parale, pentru apărarea monedei de bună calitate de operațiuni frauduloase și speculative făcute de speculatori prin intermediul pieței constantinopolitane.

Pentru a avea o imagine mai clară a corespondenței dintre moneda mărunță de cupru și bilon de proveniență austriacă cu gologanii și firfiricii consemnați în documentele de la mijlocul sec. XIX, vom insera aici, încercând pentru fiecare monedă să oferim și echivalentul din catalogul de referință<sup>17</sup>, un document al visteriei publicat în *Buletin oficial al Principatului Țării Românești*, 1851, nr. 44, p. 175—176<sup>18</sup>.

„Poruncește :

1. Creițarul de care sînt 20 într-un sfanțih și care circulează astăzi pe parale  $4\frac{1}{2}$ , rămîne tot pe prețul de parale patru și jumătate. ( $4\frac{1}{2}$ ). = *1 kreutzer, cupru, emis în 1816, Austria, p. 22, nr. 18*<sup>19</sup>.
2. Creițarul jumătate celui de sus, idem pe parale două. (2). = *1/2 kreutzer, cupru, emis în 1816, Austria, p. 22, nr. 17*.
3. Creițarul de  $1/4$  din cel de la No. 1, idem pe o para. (1). = *1/4 kreutzer, cupru, emis în 1816, Austria, p. 22, nr. 16*.
4. Dutca ce poartă No. 30 și care circulează astăzi pe parale 12, rămîne pe preț de parale zece (10). = *30 kreutzer, cupru, emis în 1807, Austria, p. 21, nr. 11*.
5. Dutca ce poartă No. 15 și care circulează astăzi pe parale 6, rămîne pe preț de parale cinci. (5) = *15 kreutzer, cupru, emis în 1807, Austria, p. 21, nr. 10*.
6. Creițarul cu No. 3 care circulează pe parale 6, rămîne pe preț de parale cinci. (5). = *3 kreutzer, cupru, 17 g., emis în 1799, Austria, p. 21, nr. 8*.
7. Creițarul mic cu No. 3 care circulează pe parale 4, rămîne pe preț de parale trei și jumătate. ( $3\frac{1}{2}$ ). = *3 kreutzer, cupru, 9 g., emis în 1800—1803, Austria, p. 21, nr. 8*.

8. Creițarul mic cu No. 1 ce circulează pe parale 2, rămîne tot pe preț de parale două. (2). = *1 kreutzer, cupru, emis în 1800, Austria, p. 20, nr. 7*.

9. Firfirica cu No. 6 ce circulează pe parale 28, rămîne pe prețul de parale douăzeci și două. (22). = *6 kreutzer, bilon, emis în 1849 de Ungaria revoluționară, Austria, p. 58, nr. 78*.

10. Firfirica cu No. 3 ce circulează pe parale 14, rămîne pe preț de parale treisprezece și jumătate. ( $13\frac{1}{2}$ ). = *3 kreutzer, bilon, emis între 1792—1810, Austria, p. 23, nr. 25; emis între 1814—1815, Austria, p. 23, nr. 26; emis între 1817—1824, Austria, p. 23, nr. 27; emis între 1825—1831, Austria, p. 23, nr. 28; emis între 1831—1835, Austria, p. 23, nr. 29; emis între 1835—1836, Austria, p. 41, nr. 1; emis între 1837—1848, Austria, p. 41, nr. 2*.

Nădăjduim ca această sumară analiză privind proveniența citorva din monedele mărunte, unele demult demonetizate în țara de origine, aflate în circulație pe piața Principatelor Danubiene la mijlocul veacului trecut să înlăture părerea eronată în care firfiricul este considerat o monedă divizionară otomană<sup>20</sup>, ipoteză care, necombătută cu argumentele științifice necesare, ar putea primi drept de cetate. O astfel de ipoteză ca aceea a obirșiei otomane a firfiricilor ce circulau în anii '30—'60 ai sec. XIX în principate s-a putut naște numai prin ignorarea principalelor lucrări din bibliografia subiectului<sup>21</sup>, care ar fi de neexplicat în cazul unui cercetător.

#### NOTE

<sup>1</sup> G. Zane, *Economia de schimb în principatele Române*, București, 1930, p. 104, unde autorul oferă o foarte lungă listă cu denumiri de monede în circulație în prima jumătate a sec. XIX, pînă la 1867, pe teritoriul României Mici, listă, însă, după părerea noastră, hactice alcătuită, deoarece multe din denumiri eu sînt de fapt decît dublete ori triplete ale aceleiași specii monetare. Ar fi peate necesară o reluare critică a listei pentru ca fiecare denumire consemnată în documentele de epocă să capete un echivalent în monedă reală.

<sup>2</sup> C. I. Băicoianu, *Istoria politicii noastre monetare și a Băncii Naționale*, I, 1, și I, 2, București, 1932.

<sup>3</sup> G. Zane, *op. cit.*, iar mai ncu idem, *Studii*, București, 1980.

<sup>4</sup> C. C. Kirilăscu, *Sistemul lănesc al leului și precursorii lui*, București, 1964.

<sup>5</sup> Vezi C. I. Băicoianu, *op. cit.*, p. 121, „Proiectul starostelui corporației Lipscanilor, Ioanis Naum”, care se plîngea visteriei, pe bună dreptate, că în țară „monedă mărunță statornicită nu avem, spre înlesnirea negtului” și *ibidem*, p. 234, unde călătcrul francez Thibault — Lefebvre consemna că „le prince Stirbey a voulu mettre ce droit en pratique et il fit frapper quelques pièces de billon, qui furent parfaitement accueillies, mais en l'obligea à les retirer de la circulation”.

<sup>6</sup> A. Săvoiu, BSNR, 77—79, 131—133, 1983—1985, p. 333—334.

<sup>7</sup> *Ibidem*, p. 334.

<sup>8</sup> Apud C. I. Băicoianu, *op. cit.*, I, 2, p. 299—300.

<sup>9</sup> *Ibidem*, I, 1, p. 332.

<sup>10</sup> *Ibidem*, I, 1, p. 332, cu mențiuca că Thibault — Lefebvre nota că „les monnaies autrichiennes sont véritablement les monnaies usuelles”.

<sup>11</sup> *Ibidem*, I, 1, p. 256—258.

<sup>12</sup> Ch. L. Krause, Cl. Mishler, *Standard Catalog of World Coins*, 1981, Iola, Wisc., p. 896, nr. 67, moneda de 6 krajczar are un conținut de 220‰ argint, în vreme ce moneda austriacă de 5 kreutzer, *ibidem*, p. 93, nr. 180, are un conținut în metal prețios de 346‰.

<sup>13</sup> *Ibidem*, p. 1828, unde conținutul de argint al paralelor din seria a noua, emise în ultimii ani de domnie ai sultanului Mahmud II, este de abia de 170‰ metal prețios.

Același titlu îl au și nominalurile din seria paralelor emise de sultanul Abdülmecid pînă la reforma monetară din 1844.

<sup>14</sup> C. C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 117, pentru interzicerea importului de monedă otomană în anul 1834, vezi și C. I. Băicoianu, *op. cit.*, I, 1, p. 139—140, pentru încercările de sistare a contrabandei cu parale otomane deteriorate în anul următor.

<sup>15</sup> Ch. L. Krause, Cl. Mishler, *op. cit.*, p. 1831, pentru monedele noului sistem monetar introdus în anul 1844 de către sultanul Abdülmecid cu parale bătute în cupru; vezi de asemenea și C. Ölçer, *Ottoman Coinage during the Reign of Sultan Abdülmecid Han, f.a.*, p. 37—40. Pentru emisiunile lui Mahmud II, emise cu titlu scăzut vezi Idem, *Sultan Mahmud II Zamanında Darp Edilen Osmanlı Madeni Paraları, f.a.*, p. 16—18.

<sup>16</sup> G. Zane, *Studii*, p. 270.

<sup>17</sup> „Austria” *Münzkatalog 1790—1979*, Viena, f.a., prescurtat în text *Austria*.

<sup>18</sup> C. I. Băicoianu, *op. cit.*, I, 1, p. 173—175.

<sup>19</sup> Moneda de 1 kreutzer, emisă în 1816, este, din experiența noastră, piesa cea mai des întilnită în descoperirile arheologice de sec. XIX.

<sup>20</sup> Însuși semnatarul notei analizate de noi oferea la p. 334, nota 3, identificarea corectă, cînd scria că „după alții (termenul de firfiric) provine din săsescul fifer, germ. fünfer, ban de 5, cu terminația din sfanțic... În Transilvania și feferic”. Deși termenul de firfiric ar putea fi la sud de Carpați un calc lingvistic după turcescul irmilic, dar situație mult mai puțin probabilă odată ce cuvîntul există și în vocabularul românilor din Ardeal.

<sup>21</sup> Singurele lucrări consultate și citate de editorul documentului și care se circumscriu subiectului sînt A. Vijoli, *Sistemul bănesc în slujba claselor exploatatoare din țările române și România burghezo-moșierească*, București, 1958, p. 20 și H. Dj. Siruni, *Monedele turcești în țările române*, București, 1944.

## „FIRFIRICII” AU MILIEU DU XIX<sup>e</sup> SIÈCLE EN ROUMANIE

### RÉSUMÉ

L'auteur discute l'opinion récemment exprimée (*BSNR*, 77—79, 1983—1985, p. 333—334), selon laquelle la menue monnaie qui circulait dans les Principautés Roumaines sous la dénomination de „firfiric” serait d'origine ottomane. Se basant sur des documents publiés on démontre qu'en réalité cette dénomination s'appliquait aux monnaies autrichiennes en billon de 3, 5 et 6 Kreuzers.

## O BANCNOTĂ CU DEFECT DE IMPRIMARE EMISĂ DE BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

RADU OCHEȘEANU

Printre puținele piese numismatice din hîrtie, care se păstrează în colecția „Maria și dr. George Severeanu”<sup>1</sup>, se numără și bancnota ce ne preocupă aici<sup>2</sup>. Biletul, emis de Banca Națională a României și avînd valoarea nominală de 20 lei, este de tipul III, tip utilizat de Banca Națională a României pentru imprimarea bancnotelor de 20 lei între 26 februarie 1909 și 19 septembrie 1929<sup>3</sup>, retrase din circulație, prin înlocuirea lor cu monedă metalică de același nominal<sup>4</sup> la 15 martie 1930<sup>5</sup>. Bancnota, care este tipărită pe hîrtie albă, are filigranele reglementare. Pe avers sînt imprimate data emisiunii — 18 octombrie 1928, cele trei semnături de garanție în facsimil, a guvernatorului băncii, Dimitrie M. Burillianu, a directorului serviciului fabricării biletelor Oscar Kiriacescu și a casierului Ath. G. Marinescu, precum și litera seriei și numărul alfabetului D. 8172, numărul de ordine internă 0773 și numărul de control, corect<sup>6</sup>, 204278773, în vreme ce, datorită unui defect de tipar, reversul nu este imprimat.

Starea de conservare a biletului de bancă este mediocră, acesta prezentînd numeroase pliuri, datorită păstrării lui neglijente, înainte de a poposi în colecția doctorului Severeanu. Uzura constatată rămîne pentru noi singura dovadă a aflării acestei bancnote pentru o vreme în circulație.

Hîrtii de valoare, biletele, emise de Banca Națională a României, au fost tipărite în imprimăria băncii cu o deosebită grijă și apoi au fost supuse unor repetate controale, astfel că bancnotele cu defecte de imprimare care s-au putut strecura în circulație sînt extrem de rare<sup>7</sup>. C. I. Băicoianu, descriînd procesul de fabricare a bancnotelor românești între 1880—1914, arată că pentru cupiurile de 20 lei semnăturile guvernatorului băncii și a directorului serviciului fabricării și contabilității biletelor se aplicau în facsimil la imprimare, urmînd ca semnătura casierului central să fie pusă, după preluarea biletelor de către casierie, prin ștampilare<sup>8</sup>. După imprimare, bancnotele erau supuse unui prim control, în momentul predării lor de șeful serviciului biletelor către directorul serviciului fabricării și contabilității biletelor. Acesta primea numai biletele bune. Biletele defecte și maculatura se predau de asemenea cu forme, urmînd a se distruge după trecerea a cel puțin un an de la data fabricării, odată cu distrugerea bancnotelor anulate.

BSNR, LXXX — LXXXV, 1986—1991, p. 179 — 182